

เอกสารสรุปคำบรรยายครั้งที่ 11

ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมไทย

ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย

1) **ความเชื่อ** มนุษย์มีความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ที่ก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณี อันเป็นปัจจัยเชื่อมโยงสถาบันทางสังคมต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการต่าง ๆ ดังนั้น ความเชื่อและศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมของสังคมโดยตรง

2) **กำเนิดของศาสนา** เกิดจากความกลัวโดยเริ่มจากกลัวธรรมชาติหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งศาสนานี้เป็นปรากฏการณ์ของระบบความเชื่อในสังคมมนุษย์ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกันระหว่างศาสนากับสังคม

3) ระบบความเชื่อต่าง ๆ ในศาสนา

3.1) **ระบบปรับปราคติหรือมายาคติ (myth)** เป็นวิธีการที่มนุษย์พยายามอธิบายปรากฏการณ์ชาติการสืบทอดความคิดความเชื่อประวัติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า (เทวปกรณัม) เช่น การสร้างรูปเคารพพระแม่มาวีเป็นสาวพรหมจารี เป็นต้น

3.2) **ระบบจักรวาลวิทยา** แสดงถึงความเชื่อและคำอธิบายว่าจักรวาลกำเนิดได้อย่างไร มีองค์ประกอบอย่างไร มีการดำเนินไปและจุดสิ้นสุดอย่างไร เช่น คำอธิบายเรื่องไตรภูมิ ในพุทธศาสนา เป็นต้น

3.3) **ระบบศีลธรรม** แต่ละศาสนาอาจมีความเคร่งครัดแตกต่างกัน โดยมากมักเป็นคำอธิบายที่อยู่บนพื้นฐานของการกำหนดลักษณะความดีงาม

3.4) ความเชื่อในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดทางศาสนา เป็นสิ่งกำหนดแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ เช่น นิพพานในพุทธศาสนา การไปรวมกับปรมาตมในศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น

3.5) ระบบพิธีกรรม เกิดจากความพยายามทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจที่แสดงถึงความภักดีด้วยการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆ

3.6) ระบบความคิดและปรัชญา เป็นแกนหลักในการสร้างเหตุผล เพื่อพิสูจน์ความเชื่อในศาสนาของตน

3.7) ระบบหลักปฏิบัติของนักบวช มักเป็นผู้เชี่ยวชาญในการประกอบพิธีหรือสืบทอดความคิดของศาสนา

4) ศาสนากับสังคม มีบทบาทในการกำกับแบบแผนปฏิบัติในครอบครัว เป็นสาระการเรียนรู้เพื่อสอนสมาชิกใหม่ผ่านสถาบันการศึกษา มีส่วนกำหนดการเกิดชนชั้นในสังคมที่ให้คำอธิบายความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม มีการนำแนวคิดวินัยและหลักจริยธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อประกอบอาชีพสุจริตในระบบเศรษฐกิจ และการนำแนวคิดทางศาสนามาสร้างความชอบธรรมทางการเมือง การกำหนดคุณลักษณะของผู้ปกครองที่ดี

5) ลักษณะความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย ซึ่งมีมาแต่โบราณกาลเช่นความเชื่อเรื่องผี สางเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนับถือบรรพบุรุษการนับถือเคารพในทรัพยากรที่จำเป็นของมนุษย์ในที่นี้เช่นการนับถือแม่โพสพ (ข้าว) พระแม่คงคา (น้ำ) ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดจักรวาลโลกและสรรพสัตว์

6) แนวคิดสำคัญในพุทธศาสนาของสังคมไทย

6.1) การเวียนว่ายตายเกิด

6.2) ความเชื่อเรื่องกรรม ย่อมส่งผลให้สรรพชีวิตถือกำเนิดและดำเนินไปตามทรงแห่งผลกรรม

6.3) บาปบุญคุณโทษ คือการจำแนกชนิดของผลกรรม

6.4) บารมีคือการบำเพ็ญคุณงามความดีที่สั่งสมเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่สูงส่ง

6.5) การอุทิศส่วนกุศลซึ่งเกิดจากความเชื่อว่าการทำบุญสามารถอุทิศไปสู่ผู้อื่นได้

7) ผลของแนวคิดเรื่องกรรม เป็นข้อกำหนดทางจริยธรรมหรือศีลธรรม โดยนำเข้าไปใช้เป็นหลักปฏิบัติอยู่ในหลักการของการปกครองและระบบสังคม นอกจากนี้กรรมยังนำไปอธิบายถึงการเกิด ความหลากหลายความแตกต่างและเหลี่ยมล้ำของบุคคลในสังคมที่นำไปสู่การกำหนดระบบการจัดลำดับชั้นทางสังคม

8) บทบาทของวัดในฐานะรูปธรรมของพุทธศาสนาในสังคมไทย มีบทบาทต่อสังคมไทย ที่หลากหลายเช่น เป็นสื่อกลางระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับผู้ใต้การปกครอง เป็นแหล่งสอนสรรพวิชา ทั้งทางความคิดหลักปฏิบัติและความชำนาญงานช่าง เป็นแหล่งชุมนุมประสานของชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมในสังคมเป็นแหล่งรักษาพยาบาลและให้การสงเคราะห์แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากในสังคม และการมีบทบาทเป็นผู้นำของชุมชนหรือสังคมในการพัฒนาสังคม เป็นต้น

ขนบธรรมเนียมและค่านิยมบางประการ

ขนบธรรมเนียมและค่านิยมบางประการที่มีได้จรรโลงและสร้างสรรค์สังคมไทยปัจจุบัน เช่น การยอมรับระบบอุปถัมภ์ การถือระบบอาวุโส การเป็นผู้ตามที่ดี การรู้จักอดทนโดยไม่คำนึงถึง

ผลเสียในสังคมค่านิยมในการประกอบอาชีพที่มีรายได้มากโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ค่านิยมในแบบแผนวัตถุนิยมของตะวันตกจนละเลยคุณค่าทางจิตใจเอื้ออาทรที่เคยมีในสังคมไทย การยอมรับชะตากรรม ทนต่อสภาวะเลวร้ายของสังคมรอบข้างโดยไม่ดิ้นรนแก้ไขเรียกร้องเพื่อสร้างหลักปฏิบัติที่เป็นธรรมและคุณค่าความเป็นมนุษย์ รวมถึงความกตัญญูทเวทในทางที่ผิดหรือการตอบแทนคุณที่ขัดต่อหลักจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งค่านิยมหรือขนบธรรมเนียมที่มีในสังคมไทย ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบไพร่ ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคศักดินา กระบวนการสร้างความทันสมัยตามกระแสสังคมโลกที่ถ่ายทอดมาจากแนวคิดตะวันตกและการตีความพรั้าสอนสืบทอดอย่างผิดพลาดบิดเบือนกับหลักคำสอนที่แท้จริงในพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๕. สังคมศึกษา. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

คำถามท้ายการบรรยายครั้งที่ 11

- 1) นักศึกษาคิดว่าความเชื่อและศาสนามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
- 2) ศาสนาและระบบความเชื่อในสังคมมีผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันของเราอย่างไรบ้าง ลองยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายด้วย
- 3) ขอให้นักศึกษาลองยกตัวอย่างเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันมาประกอบการอธิบายว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากค่านิยมหรือความเชื่อประการใดในสังคมไทย และควรมีข้อเสนอทางออกอย่างไร
- 4) จงอธิบายถึงระบบความเชื่อในสังคมไทยที่นักศึกษาสงใจมา 1 เรื่อง พร้อมอธิบายว่ามีผลต่อการเกิดหลักปฏิบัติในสังคมอย่างไรบ้าง
- 5) นักศึกษาจะมีการประสานค่านิยมที่ดั้งเดิมของไทยให้ดำรงอยู่คู่กับค่านิยมแบบความทันสมัยในสังคมไทยอย่างไรบ้าง โดยยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมประกอบคำอธิบายดังกล่าวด้วย